WIKIPEDIA

Franska

Franska (**français**) er indóevrópskt tungumál af ætt rómanskra tungumála. Málið á uppruna sinn í latínu en Rómverjar lögðu Frakkland undir sig á fyrstu öld f.Kr. en þar voru áður töluð keltnesk mál, og var þróun latínunnar þar áhrifuð að einhverju leyti af þeim. Franska varð fyrir áhrifum frá germönsku tungumáli Franka, sem er uppruni nafnsins *Frakkland*, og því franska *France*. Rómverjar kölluðu Frakkland *Gallia*, og kalla Frakkar Gallíu *Gaule*.

franska *français*	
Málsvæði	Frakkland, Belgía, Sviss, Kanada ásamt 48 öðrum löndum
Heimshluti	Vestur-Evrópa, Norður-Afríka og Norður-Ameríka
Fjöldi málhafa	300 milljónir
Sæti	9
Ætt	indóevrópskt ítalískt rómanskt gallórómanskt *langues d'oïl* **franska**
Skrifletur	Franskt stafróf
Opinber staða	
Opinbert tungumál	Frakkland, Belgía, Fílabeinsströnd, Kanada, Sviss , Lúxemborg , Mónakó Evrópusambandið (ásamt öðrum tungumálum evrópusambandsins)
Stýrt af	Académie française
Tungumálakóðar	
ISO 639-1	`fr`
ISO 639-2	`fre (B)/fra (T)`
SIL	FRA

ATH: Þessi grein gæti innihaldið hljóðfræðitákn úr alþjóðlega hljóðstafrófinu í Unicode.

Franska er töluð víðs vegar í heiminum og er ellefta mest notaða tungumál heims. Hún er móðurmál um 77 milljóna manns, auk þess sem hún er annað tungumál um 51 milljónar manns. Hún er upprunnin í Frakklandi og töluð þar og víða þar sem Frakkar áttu áður nýlendur.

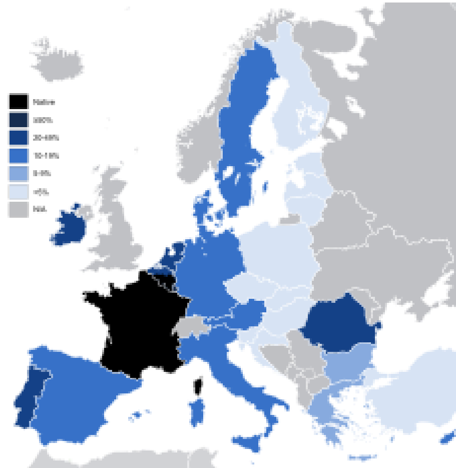
Franska er opinbert tungumál í Frakklandi, Lýðveldinu Kongó, Kanada, Madagaskar, Fílabeinsströndinni, Kamerún, Búrkína Fasó, Malí, Senegal, Belgíu, Rúanda, Haítí, Sviss, Búrúndí, Tógó, Miðafríkulýðveldinu, Kongó, Gabon, Kómoreyjum, Djíbútí, Lúxemborg, Guadeloupe, Martiník, Máritíus, Vanúatú, Seychelleseyjum og Mónakó. Auk þess er hún nokkuð mikið töluð í Alsír, Túnis, Marokkó og fleiri löndum en er þó ekki opinbert tungumál þar. Til eru ýmsar mállýskur í frönsku.

Efnisyfirlit

Tenglar

Dreifing

Evrópa

Kunnátta íbúa Evrópusambandsins og umsóknarríkja í frönsku

Um það bil 12% Evrópubúa tala frönsku, en hún er fjórða stærsta móðurmálið í Evrópusambandinu (á eftir þýsku, ensku og ítölsku). Franska er líka þriðja víðkunnasta tungumálið í Evrópusambandinu á eftir ensku og þýsku, en 20% Evrópubúa segjast kunna frönsku.

Samkvæmt stjónarskrá Frakklands er franska opinbert tungumál lýðveldisins og hefur verið það frá 1992 (en það hafði verið skyldubundið mál lagtexta frá 1539). Franska ríkisstjórnin tilskipar noktun frönsku í opinberum ritum hennar, í menntunarkerfinu (nema í tilteknum tilfellum), í samningum og í auglýsingum, sem verða að vera með þýðingu á erlendum orðum.

Í Belgíu er franska opinbert tungumál í Vallóníu (nema á litlu svæði í austurhluta héraðsins, þar sem þýska er töluð) og er eitt af tveimur opinberum málum í Brussel, ásamt hollensku, þar sem meirihluti íbúa hefur hana að móðurmáli.

Franska er eitt af fjórum opinberum málum Sviss (ásamt þýsku, ítölsku og rómönsku) og er töluð í vesturhluta landsins, sem heitir *Romandie*. Genf er stærsta borg þessa svæðis. Tungumálaskiptingin í Sviss samsvarar ekki stjórnsýslueiningum, og í sumum kantónum eru tvö opinber tungumál. Franska er móðurmál 20% Svisslendinga, en 50,4% þeirra tala málið.

Einnig er franska opinbert tungumál í Lúxemborg, Mónakó, Andorra og Aosta-dal á Ítalíu. Í Ermarsundseyjum talar minnihluti enn þá franskar mállýskur.

Afríka

Aðalgrein: afrísk franska

Franska í Afríku

Meirihluti frönskumælenda í heimi býr í Afríku. Árið 2007 var áætlað að 150 milljónir Afríkubúa í 31 landi hafa frönsku annaðhvort sem móðurmál eða annað mál. Þar er ekki með talið fólk sem býr í löndum þar sem franska er ekki meirihlutamál sem lært hefur frönsku. Vegna mikilla vaxta franska málsins í Afríku er gert ráð fyrir að frönskumælendum fjölgi í 700 milljónir fyrir árið 2050. Franska er það tungumál sem er í hröðustum vexti í Afríku.

Franska er aðallega talað sem annað mál í Afríku, en það er orðið að aðalmál í sumum borgum, til dæmis í Abidjan á Fílabeinsströndinni og í Libreville í Gabon. Afrísk fanska er ekki sameinað mál, en mismunandi myndir hennar hafa orðið til í gegnum samband við ýmis afrísk tungumál.

Líklegast er að franska málið verður fyrir mestum vexti í Afríku sunnan Sahara, bæði vegna bættrar menntunar og mikillar mannfjölgunar. Þetta er líka svæðið þar sem málið hefur breyst mest undanfarin ár. Franskamælendur frá öðrum löndum geta lent í vandræðum með að skilja frönskuna eins og hún er töluð á þessu svæði, en ritmálið er náskylt tegundunum sem er að finna í öðrum frönskumælandi löndum.

Ameríkurnar

Kanada

Franska er annað stærsta málið í Kanada á eftir ensku, en bæði málin eru opinber á efstu stjórnsýslustigi. Hún er móðurmál 9,5 milljóna sem svara til 29,4% heildarmannfjölda Kanada, og er annað mál 2,07 milljóna eða 6,4% Kanadamanna. Franska er eina opinbera tungumálið í héraðinu Quebec, en þar hafa 7 milljónir hana að móðurmáli, eða 80,1% allra íbúa. Um það bil 95% Quebec-búa tala frönsku sem móðurmál eða annað mál, en hún er þriðja mál sumra þar. Borgin Montreal er líka í þessu héraði, en hún er önnur stærsta frönskumælandi borg í heimi miðað við fjölda þeirra sem hafa hana að móðurmáli.

Stoppskilti í Kanada, þar sem orðið *arrêt* „stopp“ er notað, en alþjóðlega orðið „stop“ er notað á slíkum skiltum í Frakklandi.

Nýja-Brúnsvík og Manitóba eru einu kanadísku héruðin þar sem bæði málin eru opinber, en full tvítyngisstefna hefur eingöngu verið innleidd í Nýju-Brúnsvík, þar sem þriðjungur íbúa er frönskumælandi. Franska er líka opinbert mál í Norðvesturhéruðunum, Núnavút og Jukon. Af þessum þremur héruðum hefur Jukon flesta frönskumælendur, en þeir svara til 4% mannfjöldans þar. Hins vegar er franska ekki opinbert tungumál í Ontaríó, en frönskumælendum er tryggt aðgang að opinberri þjónustu á móðurmáli þeirra með lögum. Lög þessi gilda líka um hluta héraðsins þar sem er töluverður fjöldi frönskumælenda, til dæmis í Austur- og Vestur-Ontaríó.

Annars er margt um frönsumælendur einnig að finna í Suður-Manitóbu, Nova Scotia, á skaganum Port au Port í Nýfundnalandi og Labrador. Minni hópa frönskumælenda er að finna í öllum héruðunum. Höfuðborg Kanada, Ottawa, er líka í rauninni tvítyngd borg, þar sem hún liggur hinum megin á á við Quebec. Borgarstjórnvöldum er skylt að veita þjónustu sína bæði á frönsku og ensku.

Bandaríkin

Samkvæmt manntalinu 2011 er franska fjórða mest talaða tungumálið í Bandaríkjunum, á eftir ensku, spænsku og kínversku. Franska er ennþá annað stærsta málið í fylkjunum Louisiana, Maine, Vermont og New Hampshire. Í Louisiana er margar ólíkar mállýskur að finna, en saman kallast þær Louisiana-franska. Cajun-franska er stærsta þeirra, en flestir mælendur þessarar mállýsku búa í Acadiana. Samkvæmt manntalinu 2000 eru 194.000 manns í Louisiana sem tala frönsku heima. Önnur mállýska sem er náskyld kanadískri frönsku er töluð í Nýja-Englandi. Missouri-franska var einu sinni töluð víða í Missouri og Illinois, en er næstum útdauð í dag.

Haití

Franska er eitt tveggja opinberra mála á Haítí, og er aðalmálið á stjórnsýslustigi og í menntunarkerfinu. Allir menntaðir Haítí-búar tala frönsku og hún er notuð í miklum mæli í viðskiptum. Hún er líka notuð við athafnir svo sem brúðkaup, útskriftir og messur. Annað opinbera tungumálið er haítí-kreólska, sem var nýlega stöðluð, en næstum allir Haítí-búar tala hana. Um 70–80% Haítí-búa hafa haítí-kreólsku að móðurmáli, afgangurinn hefur frönsku að móðurmáli. Haítí-kreólska er að mestu leyti byggð á frönsku, með áhrifum frá vesturafrískum tungumálum og nokkrum evrópskum málum. Haítí-kreólska er náskyld Lousiaina-kreólsku og blendingsmálinu sem er talað í Litlu-Antillaeyjum.

Asía

Franska var opinbert tungumál í Franska Indókína, nýlendu sem stóð saman af Víetnam, Laos og Kambódíu. Hún er ennþá stjórnsýslumál í Laos og Kambódía, en framstaða hennar hefur dregst saman undanfarin ár. Í Víetnam talaði aðalstéttin frönsku, en þjónar sem unnu á frönskum heimilum töluðu blendingsmál sem í dag er útdautt. Eftir lok franskrar stjórnar var haldið áfram að nota frönsku í Suður-Víetnam í stjórnsýslu, menntun og viðskiptum. Frá falli Saigon hefur enska ýtt frönskunni verið ýtt úr sæti sem vinsælasta annað málið. Franska heldur svo stöðu sinni sem öðru tungumáli hjá eldri kynslóðum og efri stéttum, en hún er líka notuð í háskólum og

Miðausturlönd

Í Líbanon, sem er fyrrverandi frönsk nýlenda, er arabíska eina opinbera málið samkvæmt lögum, en önnur lög gera ráð fyrir notkun á frönsku til tilteknum tilvikum. Franska er víða í notkun hjá Líbönum sem annað mál, en hún er kennd í skólum ásamt arabísku og ensku. Franska er líka notuð á peningaseðlum, umferðarskiltum og opinberum byggingum (með arabísku).

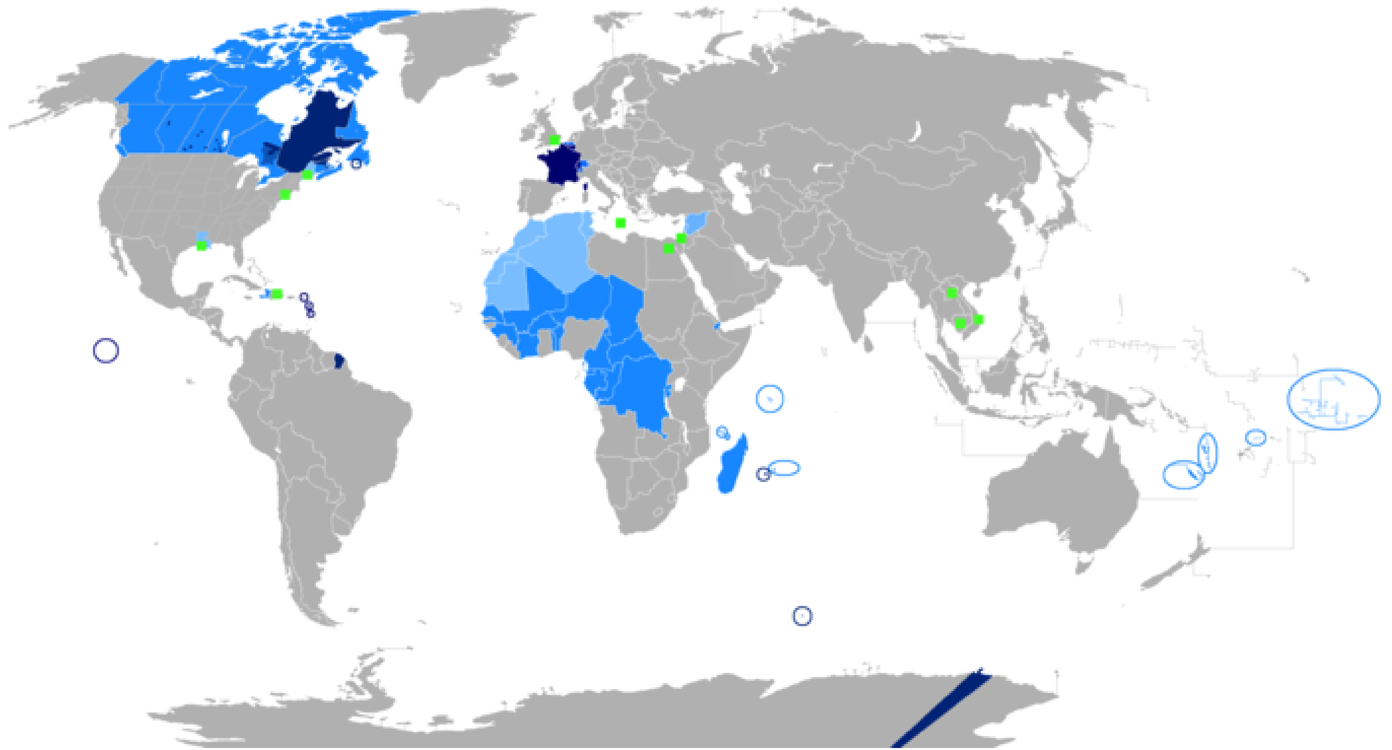
Umferðarskilti með franskri þýðingu í Líbanon

Sýrland var frönsku nýlenda til ársins 1943, en franskan er í rauninni útdauð þar nema hjá efri og miðstéttunum. Töluvert er um frönskumælendur í Ísrael, og franska er í boði sem annað mál í mörgum skólum.

Eyjaálfa

Franska er opinbert tungumál á eyjunni Vanúatú í Kyrrahafi, þar sem 45% íbúa tala málið. Á Nýju-Kaledóníu, sem er undir yfirráðum Frakklands, geta 97% íbúa talað, skrifað og lesið frönsku. Í Frönsku Pólýnesíu hafa 95% íbúa kunnáttu í talaðri, skrifaðri og ritaðri frönsku, og í Wallis- og Fútúnaeyjum hafa 78% íbúa sömu kunnáttu.

Hinn frönskumælandi heimur

Hinn frönskumælandi heimur (*la Francophonie*)

Dökkblátt: móðurmál

Blátt: opinbert eða víðast talað

Ljósblátt: óopinbert eða stjórnsýslumál

Grænir ferningar: frönskumælandi minnihluti

(Víetnam, Kambódía og Laos (*Franska Indókína*) eru ekki lituð ljósblá, vegna þess að franska er lítið notuð þar nú á dögum).

Stafróf

Bókstafir

Franska stafrófið hefur 26 bókstafi:

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t	u	v	w	x	y	z

Áherslur

Franska hefur fimm tegundir áherslu:

- „Accent aigu" : é
- „Accent grave" : à, è, ù
- „Accent circonflexe" : â, ê, î, ô, û
- „Tréma" : ë, ï
- „Cédille" : ç

- „Ligatures“ : œ, æ

Málfræði og orðaforða

Aðalgrein: Frönsk málfræði

Málfræði

Franska er svipuð öðrum rómönskum málum að nokkru leyti hvað varðar málfræði. Til dæmis eru bara tvö kyn, engar beygingar eins og á latínu, greinar sem þróast hafa úr latneskum ábendingarfornöfnum og nýjar sagnatíðir sem þróast hafa úr hjálparsögnum.

Orðaröð í fullyrðingarsetningum á frönsku er frumlag–sögn–andlag þó fornafn megi koma á undan sögninni. Frumlagið og sögnin geta skipt um sæti í sums konar setningum, til dæmis spurnarsetningum, en það er ekki skyldubundið, til dæmis:

> *parlez-vous français ?* „Talar þú frönsku?“
> *Vous parlez français ? „Þú talar frönsku?“*

Báðir setningarnar hafa sömu merkingu og eru bornar fram með spurnartónfalli.

Greinarmunur er á frönsku á formlegum og óformlegum fornöfnum í annarri persónu, sbr. þúun og þérun á íslensku.

orðaforða

Hæ: Salut

Halló: Bonjour

Bless: Au revoir

Takk : Merci

Já: Oui

Nei: Non

Tenglar

- Alliance Française á Íslandi (http://www.af.is)